

**ՀԱՐԿԵՐԻ ՍԱՀՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ***

ՉՏԴ 336.2

DOI: 10.52063/25792652-2025.3.26-220

ԱՆՈՒՇ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի ֆինանսական ֆակուլտետի ֆինանսների ամբիոնի ասպիրանտ, ՀՀ ֆինանսների նախարարության եկամուտների քաղաքականության և վարչարարության մեթոդաբանության վարչության առանձին գործառույթներ համակարգող խորհրդական, ք. Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն

anpetrosyan00@mail.ru

ORCID: 0009-0002-6112-1992

Հոդվածի նպատակն է ուսումնասիրել Հայաստանի Հանրապետությունում հարկային ընդհանուր եկամուտներից և առանձին հարկատեսակներից ավելացված արժեքի հարկի (ԱԱՀ), եկամտային հարկի և շահույթահարկի գծով եկամուտների արձագանքը տնտեսական իրավիճակի փոփոխության նկատմամբ:

Աշխատանքի խնդիրն է գնահատել ընդհանուր հարկային եկամուտների, ավելացված արժեքի հարկի, եկամտային հարկի և շահույթահարկի սահունությունը երկարաժամկետ և կարճաժամկետ հեռանկարում:

Հարկերի սահունությունը գնահատելու համար աշխատանքում օգտագործվել են տնտեսաչափական մոդելներ. կառուցել և գնահատել ենք պարզագույն գծային ռեգրեսիոն մոդել և ARDL ECM մոդել (Autoregressive Distributed Lag Error Correction model):

Կատարված հետազոտությունը հատկապես կարևորվում է, քան որ հարկերի սահունության գնահատումները բավականին քիչ են հայաստանյան աղբյուրներում: Հարկերի սահունության գործակցին անդրադարձ կատարվում է որոշ ռազմավարական փաստաթղթերում, որտեղ, սակայն, որպես հարկերի սահունության գործակից դիտարկվում է հարկային եկամուտների փոփոխության և ՀՆԱ փոփոխության հարաբերակցությունը:

Իրականացված հետազոտության արդյունքները ցույց են տվել, որ երկարաժամկետ հատվածում հարկային եկամուտների արձագանքը ՀՆԱ-ի և հարկային փոփոխությունների նկատմամբ առավել ուժգին է, քան կարճաժամկետ հատվածում: ԱԱՀ-ի և շահույթահարկի երկարաժամկետ և կարճաժամկետ սահունությունը համադրելի արդյունքներ է գրանցել, ինչը չի նկատվել եկամտային հարկի դեպքում: Արդյունքում, եկամտային հարկի սահունության հետագա, առանձին ուսումնասիրությունը, որը կներառի գործոնների առավել լայն շրջանակ, կարևորվում է՝ վերջինիս ամբողջական վարքագիծը բացահայտելու համար:

Հիմնաբառեր՝ հարկեր, հարկերի սահունություն, հարկային եկամուտների փոփոխություն, հարկային քաղաքականություն, տնտեսական աճ, գնահատում, ARDL ECM մոդել:

* Հոդվածը ներկայացվել է 06.11.2025թ., գրախոսվել՝ 30.10.2025թ., տպագրության ընդունվել՝ 30.12.2025թ.:

Ներածություն

Հարկային եկամուտների և տնտեսական աճի միջև առկա կապի գնահատումը առանցքային է հարկային քաղաքականության մշակման գործում: Հարկային քաղաքականությունը ծառայում է ոչ միայն հանրային բարիքի ստեղծման ֆինանսավորման գործին, այլև կարևոր է տնտեսական պարբերաշրջանների ընթացքում կայունության ստեղծման համար:

Հարկային քաղաքականության արդյունավետության գնահատման և հետագա բարեփոխումների անհրաժեշտությունը գնահատելու համար կարևորվում է հարկերի սահունության գործակցի հաշվարկումը: Հարկերի սահունության գործակիցը այն ցուցիչներից է, որն արտացոլում է հարկային եկամուտների փոփոխությունը համախառն ներքին արդյունքի և հարկային քաղաքականության փոփոխությունների նկատմամբ:

Հարկային քաղաքականության արդյունավետությունը, հարկային եկամուտների կարճաժամկետ և երկարաժամկետ արձագանքը ՀՆԱ-ի և հարկային քաղաքականության փոփոխությունների նկատմամբ գնահատելու նպատակով իրականացված հարկերի սահունության գործակիցների հաշվարկն ամփոփված է սույն հետազոտության շրջանակում:

Գրականության վերլուծություն

Հարկային եկամուտների և տնտեսական աճի միջև առկա կախվածության վերլուծությունը եղել և շարունակում է մնալ շատ հետազոտությունների առանցքային թեման: Հարկերի սահունության գործակիցը առաջարկում է այն գնահատականը, որն արտացոլում է հարկային եկամուտների արձագանքը երկրում ստեղծված համախառն ներքին արդյունքի փոփոխությանը:

Հարկային քաղաքականության և հարկային համակարգի կառուցվածքի արդյունավետությունը, ինչպես նաև հարկային եկամուտների ճկունությունը գնահատելու համար լայնորեն կիրառվում են երկու իրար հետ փոխկապակցված ցուցանիշներ՝ հարկերի սահունության և էլաստիկության գործակիցները: Վերջիններս հաճախ կիրառության մեջ նույնացվում են, սակայն ունեն բովանդակային էական տարբերություններ: Հարկերի սահունության գործակիցը չափում է հարկային եկամուտների ընդհանուր արձագանքը ինչպես ազգային եկամտի, այնպես էլ ժամանակի ընթացքում հարկային քաղաքականությունում տեղի ունեցող փոփոխություններին (Dudine, Jalles 5): Հարկերի էլաստիկության գործակիցը ցույց է տալիս հարկային եկամուտների փոփոխությունը հարկման բազայի կամ համախառն ներքին արդյունքի փոփոխության նկատմամբ, երբ կիրառվող հարկային քաղաքականությունը անփոփոխ է (Ochieng, Mamingi 3): Արդյունքում, հարկերի էլաստիկության գործակիցը ամփոփում է հարկային եկամուտների ավտոմատ փոփոխությունը, երբ առկա է համախառն ներքին արդյունքի կամ հարկման բազայի փոփոխություն, իսկ հարկերի սահունության գործակիցը, ներառելով հարկային եկամուտների նշված ավտոմատ փոփոխությունը, արտացոլում է նաև հարկային քաղաքականության տարբեր ուղղություններում առկա փոփոխությունները: Այն դեպքում, երբ բացակայում է հարկերի դրույքաչափերի, հաշվարկման մեթոդների կամ հարկման այլ պայմանների փոփոխությունը, հարկերի սահունության գործակիցը համապատասխանում է հարկերի էլաստիկության գործակցին (Timsina 10):

Բազմաթիվ էմպիրիկ հետազոտություններ կան, որոնք ուսումնասիրում են զարգացման տարբեր մակարդակ ունեցող երկրների տարբերությունները՝ պայմանավորված հարկային քաղաքականության և ՀՆԱ փոփոխությունների հանդեպ հարկային եկամուտների արձագանքով: Օրինակ՝ Արժույթի միջազգային հիմնադրամի վերլուծություններից մեկը, որը կատարվել է 1990-2021 թթ. ժամանակահատվածի տվյալներով և 185 երկրների օրինակով, պարզել է, որ զարգացած երկրներում կարճաժամկետ հարկերի սահունությունը ավելի մեծ է, քան զարգացող երկրների

դեպքում (Cornevin, Corrales, Angel 46): Սա ցույց է տալիս, որ զարգացած երկրների դեպքում կարճ ժամկետում հարկային եկամուտները ավելի արագ են արձագանքում տնտեսական պայմանների փոփոխությանը: Չնայած առկա բազմաթիվ նման հետազոտությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության օրինակով հարկերի սահունության գործակցի միջոցով կատարված վերլուծությունները սակավաթիվ են: Այս բացը հատկապես նկատելի է՝ հաշվի առնելով վերջին շրջանում Հայաստանի Հանրապետությունում իրականացվող հարկային քաղաքականության Եական բարեփոխումները:

Հետազոտության մեթոդաբանություն

Հարկերի երկարաժամկետ սահունությունը գնահատելու համար նախ կիրառվել է պարզագույն գծային ռեգրեսիոն մոդել, որի դեպքում α ՝ կախյալ, β ՝ անկախ փոփոխականները ներկայացված են բնական հիմքով լոգարիթմի տեսքով: Այսպիսի տեսքը թույլ է տալիս գնահատված գործակիցը մեկնաբանել որպես հարկերի սահունության գործակից, այսինքն՝ հարկային եկամուտների միջին տոկոսային փոփոխություն՝ Համախառն ներքին արդյունքի (ՀՆԱ) մեկ տոկոսային փոփոխության դեպքում:

$$\ln T_t = \alpha + \beta \ln GDP_t + \varepsilon_t,$$

որտեղ T_t -ն հարկային եկամուտներն են. աշխատանքում գնահատվել են 4 տարբեր մոդելներ՝ ընդամենը հարկային եկամուտների, ավելացված արժեքի հարկի, շահութահարկի և եկամտային հարկի համար,

- GDP-ն Համախառն ներքին արդյունքն է,
- β -ն հարկերի սահունության գործակիցն է,
- ε_t -ն մոդելի պատահական սխալն է:

Այս մոդելն ապահովվում է օգտակար ելակետային գնահատականներով, սակայն դրանք հաշվի չեն առնում ՀՆԱ փոփոխության հետաձգված ազդեցությունը կամ կարճաժամկետ շեղումները: Նշված սահմանափակումները հաղթահարելու համար կառուցել ենք նաև ARDL ECM մոդել (Autoregressive Distributed Lag Error Correction model), որը Էկոնոմետրիկ վերլուծությունների արժեքավոր գործիք է: ARDL ECM մոդելը, ի տարբերություն նախորդ մոդելի, ցույց է տալիս փոփոխականների ինչպես երկարաժամկետ, այնպես էլ կարճաժամկետ կախվածությունը: Բացի այդ, ARDL ECM մոդելը կիրառելի է նաև ոչ ստացիոնար ժամանակային շարքերի դեպքում և այն դեպքերում, երբ առկա են սահմանափակ տվյալներ:

ARDL մոդելը պաշտոնապես ներկայացվել է 2001 թվականին Պեսարանի, Շինի և Սմիթի կողմից: Տարբեր VAR (Vector autoregression) մոդելներից ստացված ECMs-ները (error correction models) նրանք վերախմաստավորեցին և միավորեցին մեկ ընդհանուր մոդելի մեջ, որը այժմ լայնորեն կիրառվում է և հայտնի է ARDL մոդել անվամբ (Pesaran, Shin, Smith 299):

Հետազոտության մեջ օգտագործված ARDL ECM մոդելն ունի հետևյալ տեսքը.

$$\Delta \ln T_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^p \beta_i \Delta \ln T_{t-i} + \sum_{j=0}^q \gamma_j \Delta \ln GDP_{t-j} + \phi_1 \ln T_{t-1} + \phi_2 \ln GDP_{t-1} + \varepsilon_t,$$

որտեղ՝ T -ն, GDP-ն և ε_t -ն ունեն նախկինում նշված նշանակությունը, Δ -ով նշանակված են փոփոխականների 1-ին կարգի տարբերությունները, β_i -ն, γ_i -ն, ϕ_1 -ը և ϕ_2 -ը անկախ փոփոխականների գործակիցներն են:

Վերլուծություն

Պարզագույն գծային ռեգրեսիոն մոդելներում, որոնցում α ՝ կախյալ, β ՝ անկախ փոփոխականները ներկայացված են բնական հիմքով լոգարիթմի տեսքով, R^2 արժեքը գերազանցում է 0. 9-ը, ինչը նշանակում է, որ ՀՆԱ-ի տատանումները բացատրում են

հարկային եկամուտների տատանումների 90%-ից ավելին: Այնուամենայնիվ, Durbin-Watson-ի վիճակագրությունը փաստում է, որ բոլոր մոդելների մնացորդներում առկա է ավտոկորելյացիա ($DW < 2$), ինչը, բացառությամբ շահութահարկի, հաստատվել է Breusch–Godfrey Lagrange Multiplier (LM) թեստի միջոցով: Այս խնդիրը լուծելու համար բոլոր մոդելները գնահատվել են՝ օգտագործելով HAC (Newey–West) ստանդարտ սխալները, որոնք ավտոկորելյացիայի առկայության դեպքում ապահովում են հուսալի գնահատականներով:

Գնահատված մոդելներում հետերոսկեդաստիկությունը ստուգելու համար կատարել ենք Breusch–Pagan–Godfrey (BPG) թեստը, ըստ որի՝ ԱԱՀ-ի ($p=0,6476$), եկամտային հարկի ($p=0,3120$) և շահութահարկի ($p=0,5959$) դեպքում մոդելներում հետերոսկեդաստիկությունն առկա չէ: Ընդամենը հարկային եկամուտների դեպքում ստացված p-value-ի արժեքը սահմանային է ($p=0.0585$), ինչը վկայում է մոդելում թույլ հետերոսկեդաստիկության առկայության մասին, որը վիճակագրորեն նշանակալի է միայն 10% վստահելիության մակարդակում, իսկ 1% և 5% վստահելիության մակարդակում հոմոսկեդաստիկության առկայության հիպոթեզը չի մերժվում, այսինքն՝ առկա չէ հետերոսկեդաստիկություն: HAC (Newey–West) ստանդարտ սխալների կիրառությունը, սակայն, այս խնդիրը ևս հաղթահարում է:

Արդյունքում, բոլոր գնահատված մոդելները հավաստի են, իսկ ստացված արդյունքները՝ տնտեսապես իմաստալից և վիճակագրորեն նշանակալի:

Աղյուսակ 1. Մոդելների գնահատման էմպիրիկ արդյունքները և մնացորդների թեստերը

Variable	Total Tax	VAT	PIT	CIT
InGDP	1.305***	1.114***	2.248***	1.398***
(t-statistic)	(37.55)	(29.04)	(15.49)	(17.38)
Constant	-6.290***	-4.290***	-22.47***	-9.829***
(t-statistic)	(-11.68)	(-7.34)	(-10.30)	(-7.97)
R ²	0.989	0.977	0.937	0.952
DW stat	0.488	0.533	0.559	1.236
Serial Correlation				
LM Test				
F-stat.	13.582	11.775	8.582	2.283
(prob.)	(0.0002)	(0.0005)	(0.0022)	(0.1292)
Heteroskedasticity				
Test (BPG)				
Obs*R-sq.	3.579	0.209	1.022	0.281
(prob. 2)	(0.0585)	(0.6476)	(0.3120)	(0.5959)

*** p < 0.01, ** p < 0.05, * p < 0.1: Փակագծերում ներկայացված են t վիճակաձև աղյուսակները:

Աղբյուրը՝ հեղինակի հաշվարկներ:

Գնահատված մոդելների արդյունքները ցույց են տալիս, որ Հայաստանում հարկային եկամուտների դիտարկված բոլոր կատեգորիաները 2001-2023 թվականների ընթացքում ցուցաբերել են ուժեղ և վիճակագրորեն նշանակալի սահունություն: Գնահատված հարկերի սահունության գործակիցը երկարաժամկետ հատվածում ԱԱՀ-ի համար կազմում է 1. 11, եկամտային հարկի համար՝ 2. 25, շահութահարկի համար՝ 1. 40, իսկ ընդամենը հարկային եկամուտների համար՝ 1. 31: Ընդ որում, ստացված բոլոր գործակիցները նշանակալի են 1% վստահելիության մակարդակում ($p < 0. 01$):

Երկարաժամկետ հատվածում հարկերի սահունության հաշվարկված գործակիցները ցույց են տալիս, որ ՀՆԱ-ի 1% աճի դեպքում հարկային եկամուտները աճում են ավելի արագ տեմպով (ԱԱՀ-ի գծով մուտքերը միջինում աճում են 1. 11%-ով, շահութահարկի գծով մուտքերը՝ 1. 40%-ով, եկամտային հարկի գծով մուտքերը 2. 25%-ով, իսկ ընդամենը հարկային եկամուտները՝ 1. 31%-ով):

Հետաքրքրական է եկամտային հարկի գնահատված զգայնությունը ՀՆԱ-ի փոփոխության նկատմամբ: Թեև գնահատված մոդելները առաջարկում են արժեքավոր գնահատականներ, անհրաժեշտ է շարունակել գնահատումները՝ կարճաժամկետ հարկերի սահունության գործակիցները հաշվարկելով, որպեսզի առավել համապարփակ մեկնաբանենք հարկային եկամուտների արձագանքը ՀՆԱ-ի փոփոխության նկատմամբ: Կարճաժամկետ և երկարաժամկետ հարկերի սահունության գործակիցները հաշվարկելու համար գնահատելու ենք ARDL ECM մոդելներ:

Հայաստանի Հանրապետության օրինակով գնահատվել են 4 ARDL ECM մոդելներ՝ ընդհանուր հարկային եկամուտների, ԱԱՀ-ի, շահութահարկի և եկամտային հարկի համար: Մոդելների մնացորդների թեստերի արդյունքը ցույց է տալիս, որ գնահատված բոլոր մոդելների մնացորդները հոմոսկեդաստիկ են, իսկ ավտոկորոնելյացիան բացակայում է: Մոդելները գնահատելիս կիրառվել են HAC (Newey-West) ստանդարտ սխալները:

Այդուսակ 2-ի տվյալներից երևում է, որ գնահատված մոդելներում, սակայն, առկա են որոշ խնդիրներ: Եկամտային հարկի դեպքում ճշգրտված դետերմինացիայի գործակիցը 0-ին մոտ է, ինչը ենթադրում է, որ առկա են այլ գործոններ ևս, որոնք բացատրում են եկամտային հարկի գծով մուտքերի վարիացիան, իսկ ստացված գործակիցներն էլ վիճակագրորեն նշանակալի չեն: Եկամտային հարկի օրինակը առանձին քննարկման հարց է, քանի որ, օրինակ, եկամտային հարկի համահարթ 20 տոկոս դրույքաչափին անցումը ենթադրում է ոչ միայն դրույքաչափի, այլև՝ տնտեսավարողների վարքագծի փոփոխություն: Այս հետազոտության շրջանակում մոդելների արդյունքները մեկնաբանվում են՝ համաձայն այդուսակ 2-ի տվյալների:

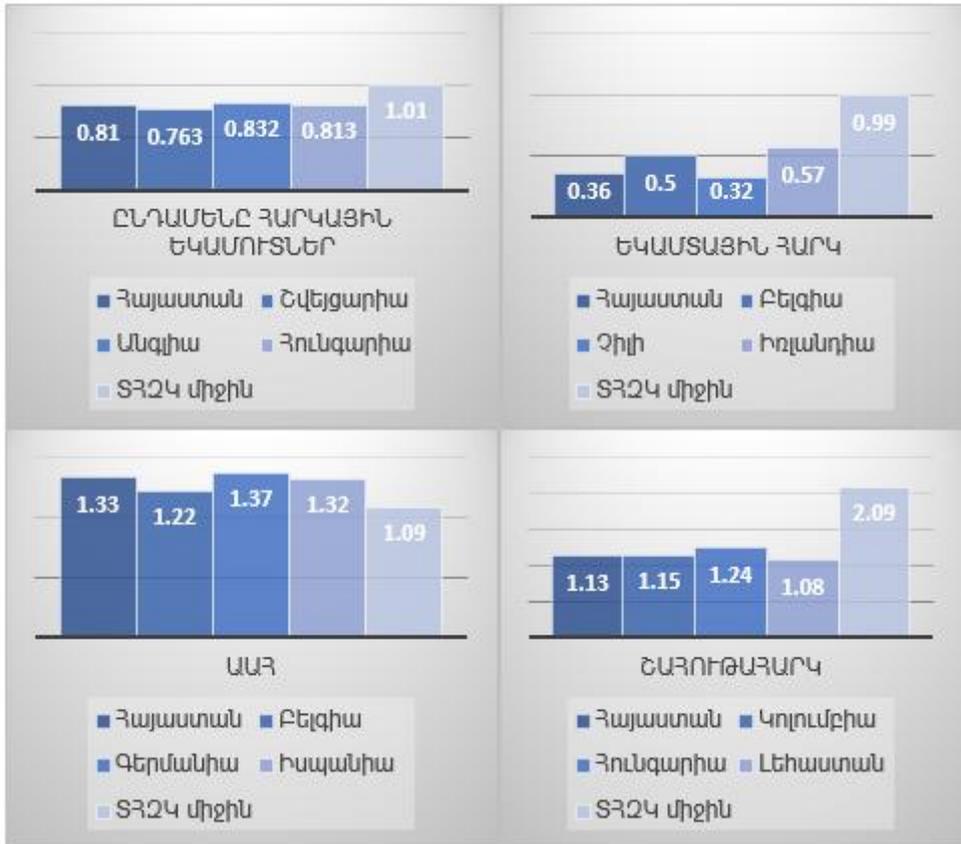
Այդուսակ 2. Մոդելների գնահատման էմպիրիկ արդյունքները և մնացորդների թեստերը

Variable	Total Tax	VAT	PIT	CIT
Δ LNGDP	0.81***	1.33***	0.36	1.13***
(t-statistic)	(8.00)	(8.97)	(0.86)	(2.83)
Δ LNGDP_1	-0.28**	-0.52	-0.02	0.55**
(t-statistic)	(-2.54)	(-1.29)	(-0.14)	(1.13)
LNGDP_1	0.46**	0.34	0.58	0.99***
(t-statistic)	(2.67)	(1.86)	(1.22)	(3.65)
LNTOTAL_1	-0.35**	-0.30	-0.28	-0.71***
(t-statistic)	(-2.63)	(-1.78)	(-1.44)	(-3.81)
Constant	-2.22**	-1.44	-5.42	-7.05***
(t-statistic)	(-2.68)	(-1.79)	(-1.10)	(-3.09)
R ²	0.87	0.74	0.24	0.62
Adjusted R ²	0.82	0.66	-0.01	0.49
DW stat	2.13	0.533	0.559	1.236
Serial Correlation LM Test				
F-stat. (prob.)	0.366 (0.7000)	0.638 (0.5440)	0.103 (0.9028)	0.517 (0.6079)
Heteroskedasticity Test (BPG)				
Obs*R-sq. (prob. 2)	2.888 (0.7172)	5.796 (0.3266)	2.853 (0.7226)	2.031 (0.8448)

*** p < 0.01, ** p < 0.05, * p < 0.1: Փակագծերում ներկայացված են t վիճակաևու արժեքները: Աղբյուրը՝ հեղինակի հաշվարկներ:

Հարկային եկամուտների սահունության գործակիցները կարճաժամկետ հատվածում (գնահատված մոդելների արդյունքներով դրանք համապատասխանում են Δ_LNGDP -ի գործակիցներին) ընդամենը հարկային եկամուտների, ԱԱՀ-ի, եկամտային հարկի և շահութահարկի համար կազմում են, համապատասխանաբար, 0.81, 1.33, 0.36 և 1.13: Հարկերի սահունության նշված գործակիցները, բացառությամբ եկամտային հարկի, նշանակալի են 1% վստահելիության մակարդակում ($p < 0.01$): Այսպիսով ընդհանուր հարկային եկամուտները չափավոր առածգական են ՀՆԱ-ի փոփոխության նկատմամբ, ինչը համահունչ է շատ զարգացող երկրների նույն ցուցանիշին, սակայն ցածր է ՏՀԶԿ միջինից: ՏՀԶԿ երկրների միջին հարկերի սահունության գործակիցները կարճաժամկետում և համադրելի մի քանի երկրների տվյալներ ներկայացված է գծապատկեր 1-ում (TAX REVENUE BUOYANCY IN OECD COUNTRIES 1965-2022, OECD, 2023 և հեղինակի հաշվարկներ):

Գծապատկեր 1. Կարճաժամկետ հարկերի սահունության գործակիցները

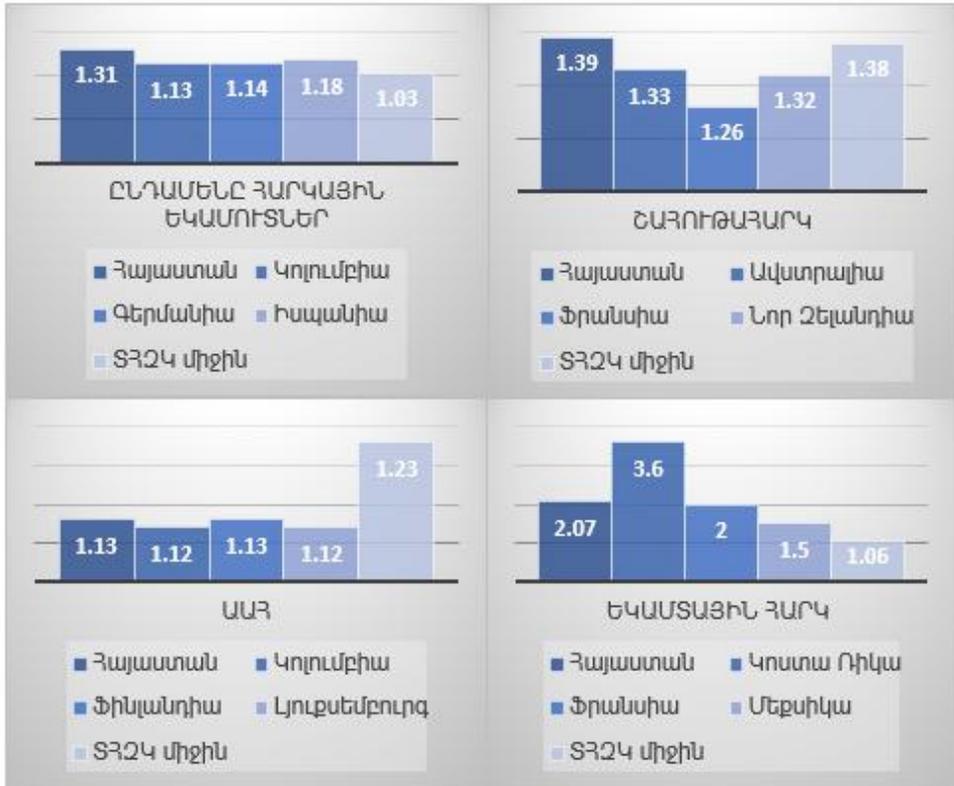

Երկարաժամկետ հարկերի սահունության գործակիցները հաշվարկելու համար կիրառել ենք հետևյալ բանաձևը՝

$$\text{Երկարաժամկետ հարկերի սահունության գործակից} = -\frac{\phi_2}{\phi_1}$$

Արդյունքում, երկարաժամկետում հարկերի սահունության գործակիցները ընդամենը հարկային եկամուտների, ԱԱՀ-ի, եկամտային հարկի և շահութահարկի համար կազմում են, համապատասխանաբար, 1.31, 1.13, 2.07 և 1.39, որոնք մոտ են առաջին քայլով հաշվարկված գործակիցներին: Ընդհանուր հարկային եկամուտները երկարաժամկետում, փաստորեն, դրսևորում են կայուն աճ՝ համահունչ տնտեսության ընդլայնմանը: Երկարաժամկետում հարկերի սահունության գործակիցը Հայաստանում գրանցել է բավականին լավ արդյունք՝ գերազանցելով ՏՀԶԿ միջին ցուցանիշը 0.28 տոկոսային կետով:

Գծապատկեր 2. Երկարաժամկետ հարկերի սահունության գործակիցները (TAX REVENUE BUOYANCY IN OECD COUNTRIES 1965-2022, OECD, 2023 և հեղինակի հաշվարկներ)

Եկամտային հարկի սահունության զգալի տարբերությունը կարճաժամկետ և երկարաժամկետ հեռանկարում արտացոլում է ՀՀ-ում եկամտային հարկի համակարգի կառուցվածքային առանձնահատկությունները: Կարճաժամկետ հատվածում եկամտային հարկի գծով մուտքերը դանդաղ են արձագանքում ՀՆԱ փոփոխություններին, որի պատճառներից կարող է հանդիսանալ եկամտային հարկի հետաձգված վճարման համակարգի առկայությունը (կան առանձին դեպքեր, երբ եկամտային հարկը վճարվում է տարեկան), աշխատավարձերի դանդաղ փոփոխությունը համախառն ներքին արդյունքի փոփոխության նկատմամբ և այլն: Երկարաժամկետ հատվածում, սակայն, եկամտային հարկի գծով մուտքերը ավելի արագ տեմպով են արձագանքում, քան ՀՆԱ-ի փոփոխությունն է, ինչը պայմանավորված է այնպիսի գործոնների ազդեցության ի հայտ գալով, որոնք կարճաժամկետում չեն արտացոլվում: Անհրաժեշտ է ընդգծել, որ եկամտային հարկի գծով գնահատված մոդելները ցույց են տվել, որ առկա են մի շարք այլ գործոններ,

որոնք բացատրում են վերջիններիս փոփոխությունը: Դրանցից կարևոր է հարկային քաղաքականության փոփոխությունը, որի արդյունքում պրոգրեսիվ եկամտային հարկի համակարգը փոխարինվեց հաստատուն դրույքաչափով հարկման համակարգով: Այս և այլ գործոնների դիտարկումը չափազանց կարևոր է, սակայն առանձին հետազոտության առարկա է:

Եզրակացություններ

Հոդվածի շրջանակում իրականացվել է հիմնական հարկատեսակների և ընդամենը հարկային եկամուտների սահունության էմպիրիկ գնահատում. գնահատվել են կարճաժամկետ և երկարաժամկետ սահունության գործակիցները՝ օգտագործելով 2001-2023 թթ. ժամանակահատվածի համար Հայաստանի Հանրապետության հարկային եկամուտների և ՀՆԱ-ի ցուցանիշները:

Պարզագույն գծային ռեգրեսիոն մոդելների գնահատումները, որտեղ փոփոխականները ներկայացված են բնական հիմքով լոգարիթմի տեսքով, ցույց են տվել, որ երկարաժամկետ հատվածում ընդհանուր հարկային եկամուտների, ԱԱՀ-ի, եկամտային հարկի և շահութահարկի սահունությունը կազմում է, համապատասխանաբար, 1.31, 1.11, 2.25 և 1.40, իսկ ARDL ECM մոդելի արդյունքներով հարկերի սահունության գործակիցները գնահատվել են, համապատասխանաբար, 1.31, 1.13, 2.07 և 1.39: Նկատելի է, որ գնահատման երկու տարբերակների դեպքում էլ ստացված գործակիցները միմյանց բավական մոտ են, ինչը բարձրացնում է վերջիններիս հավաստիությունը:

Հարկային եկամուտների կարճաժամկետ արձագանքը ՀՆԱ-ի և հարկային քաղաքականության փոփոխությունների նկատմամբ գնահատվել է ARDL ECM մոդելով, որի արդյունքներով ընդհանուր հարկային եկամուտների, ԱԱՀ-ի, եկամտային հարկի և շահութահարկի սահունությունը կազմում է, համապատասխանաբար, 0.81, 1.33, 0.36 և 1.13:

Իրականացված հետազոտության արդյունքները ցույց են տալիս, որ երկարաժամկետ հատվածում հարկային եկամուտների արձագանքը ՀՆԱ-ի և հարկային փոփոխությունների նկատմամբ առավել ուժգին է, քան կարճաժամկետ հատվածում: Ստացված արդյունքները հիմնականում համապատասխանում են ՏՀԶԿ միջին ցուցանիշին, առանձին դեպքերով, նույնիսկ, գերազանցում են:

Հարկ է նկատել նաև, որ եկամտային հարկի դեպքում ARDL ECM մոդելի ճշգրտված դետերմինացիայի գործակիցը մոտ է եղել 0-ի՝ ընդգծելով տնտեսական աճից բացի այլ գործոնների ազդեցությունը և դրանք դիտարկելու անհրաժեշտությունը: Դրանց թվում առավել նշանակալի կարող է լինել եկամտային հարկի պրոգրեսիվ համակարգից հաստատուն դրույքաչափով հարկման անցնելը: Արդյունքում, եկամտային հարկի սահունության հետագա, առանձին ուսումնասիրությունը կարևորվում է՝ վերջինիս ամբողջական վարքագիծը բացահայտելու համար:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Cornevin Antoine, Corrales Juan Sebastian, Angel Juan Pablo “A Deep Dive into Tax Buoyancy: Comparing Estimation Techniques in a Large Heterogeneous Panel”. *International Monetary Fund*, IMF Working Paper No. 23/71, 2023, 72 p.
2. Dudine Paolo, Jalles Joao Tovar “How Buoyant is the Tax System? New Evidence from a Large Heterogeneous Panel”. *Journal of International Development*, vol. 30, no. 6, 2018, pp. 961-991
3. Ochieng Brandon, Mamingi Nlandu “Estimating the Sizes of Buoyancy and Elasticity of the Tax System in Barbados over the period 1990 to 2019”. *Central Bank of Barbados*, CBB Working Paper No. WP/22/2, 2022, 30 p.

4. OECD. *Tax Revenue Buoyancy in OECD Countries 1965–2022*. 2023, 336 p.
5. Pesaran Hashem, Shin Yongcheol, Smith Richard “Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationships”. *Journal of Applied Econometrics*, 16(3), 2001, 38 p.
6. Timsina Nitya “Tax Elasticity and Buoyancy in Nepal: A Revisit. *Economic Review*”. *Nepal Rastra Bank*, 17, 9–21, 2005, 13 p.

AN ASSESSMENT OF TAX BUOYANCY IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

ANUSH PETROSYAN

*Armenian State University of Economics, Faculty of Finance,
Chair of the Finance, Ph.D. Student, Ministry of Finance of the RA, Department of
Revenue Policy and Administration Methodology, Adviser,
Yerevan, the Republic of Armenia*

The aim of this article is to examine the responsiveness of total tax revenues, as well as revenues from individual taxes — value-added tax (VAT), income tax, and profit tax — to changes in the economic conditions of the Republic of Armenia.

The objective of this study is to assess the buoyancy of total tax revenues, as well as revenues from VAT, income tax, and profit tax, in both the short and long term.

To estimate tax buoyancy, the study employs econometric modelling approaches, including a simple linear regression model and an ARDL–ECM (Autoregressive Distributed Lag Error Correction Model).

This research is particularly significant, as assessments of tax buoyancy are relatively scarce in Armenian economic literature. The tax buoyancy coefficient is mentioned in several strategic documents; however, in these sources, it is typically defined as the ratio of the change in tax revenue to the change in GDP.

The results of the analysis indicate that, in the long run, the responsiveness of tax revenues to changes in GDP and taxation is stronger than in the short run. The short- and long-term buoyancy of VAT and corporate income tax exhibited similar patterns — a result that was not observed for income tax. Consequently, a more detailed and separate examination of income tax buoyancy — incorporating a broader set of explanatory factors — is necessary to fully capture its dynamics.

Keywords: *Taxes, Tax Buoyancy, Tax Revenue Dynamics, Tax Policy, Economic Growth, Econometric Estimation, ARDL–ECM Model.*

ОЦЕНКА НАЛОГОВОЙ ГИБКОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ

АНУШ ПЕТРОСЯН

*аспирант кафедры финансов
Армянского государственного экономического университета,
советник, координирующий отдельные функции Департамента политики
доходов и методологии администрирования Министерства финансов РА,
г. Ереван, Республика Армения*

Цель данной статьи заключается в исследовании степени чувствительности совокупных налоговых поступлений, а также поступлений по отдельным видам налогов — налогу на добавленную стоимость (НДС), подоходному налогу и налогу на прибыль к изменениям экономических условий в Республике Армения.

Задачей данного исследования является оценка гибкости (налоговой буйности) совокупных налоговых поступлений, а также поступлений по НДС, подоходному налогу и налогу на прибыль в краткосрочной и долгосрочной перспективах.

Для оценки налоговой буйности в исследовании используются эконометрические методы моделирования, включая простую модель линейной регрессии и модель ARDL–ECM (Autoregressive Distributed Lag Error Correction Model — авторегрессионная распределённая лаговая модель с механизмом коррекции ошибок).

Проведённое исследование имеет особую значимость, поскольку оценки налоговой буйности встречаются в армянской экономической литературе относительно редко. Коэффициент налоговой буйности упоминается в ряде стратегических документов; однако в них он, как правило, определяется как отношение изменения налоговых поступлений к изменению ВВП.

Результаты анализа показывают, что в долгосрочной перспективе чувствительность налоговых поступлений к изменениям ВВП и налоговой политики выше, чем в краткосрочной. Краткосрочная и долгосрочная буйность НДС и налога на прибыль продемонстрировали схожие закономерности, что не наблюдалось в случае подоходного налога. В связи с этим более детальное и самостоятельное исследование буйности подоходного налога, включающее более широкий спектр объясняющих факторов, представляется необходимым для полного раскрытия его динамики.

Ключевые слова: *налоги; налоговая буйность; динамика налоговых поступлений; налоговая политика; экономический рост; эконометрическое моделирование; модель ARDL–ECM.*